

Michal BAREŠ,

VÁLEČNÁ OBDOBÍ NOVÉHO MĚSTA NAD METUJÍ V OBRAZECH. Novoměstští rodáci v první světové válce.

Bakalářská práce v rámci studijního programu B3928 Technická podpora humanitních věd, studijním oboru Počítačová podpora v archivnictví.

Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta (autor uvádí: „*Filozofická Fakulta*“ - srv. titulní strana, pozn. ZZ), Katedra pomocných věd historických a archivnictví. Hradec Králové, 2015.

8 nečíslovaných stran (titul, zadání práce, prohlášení, poděkování, anotace v čj. a aj., obsah) + 63 stran čísl. 9 – 71; (+ 26 nečíslovaných stran - seznam odborných zdrojů a příloh, příloha D – fotografie).

Posudek oponenta

Autor si podle názvu vytkl za cíl zpracovat „válečná období Nového Města nad Metují v obrazech“, což podtitulem zúžil na téma novoměstských rodáků v první světové válce.

Nechci v tomto posudku znovu polemizovat o tom, nakolik je práce skutečně zaměřena zachycení jednotlivých válečných období Nového Města v obrazech, případně prostřednictvím obrazové dokumentace, nicméně ani jeden takový autentický dokument z válečných dob práce neobsahuje. Stejně tak se sledované osudy novoměstských rodáků v 1. světové válce vesměs odehrávaly daleko za hranicemi jejich města a dopad na domov byl velmi zprostředkovaný.

Stejně tak již nechci zpochybňovat dílčí vymezení práce pouze na novoměstské rodáky, protože autor data o místě narození jednotlivých osob neuvádí (nelze je tudíž ověřit) a spíše pracuje se skupinou obyvatel města, čemuž nasvědčují např. i údaje uvedené v části exploatovaných seznamů odvedenců, kde jsou rozlišováni „*zdejší*“ (srv. foto 33) a „*cizí*“ (foto 34), resp. „*příslušníci obce zdejší*“ a „*cizí příslušníci ve zdejší obci se stavivší*“ (obě foto 36).

Vlastní práce je uvedena pasážemi o vojenských historických událostech v Novém Města nad Metují od dob husitských až po prusko-rakouskou válku 1866 (str. 10–11) a poměrně obsáhlou obecnou partií o průběhu první světové války (str. 12–19), přičemž tuto část z nějakého důvodu autor člení na podkapitoly „*Velká válka*“ (1.1), za kterou následuje „*Poválečná situace*“ (1.2), poté „*Situace v Českých (sic! - vložil ZZ) zemích*“ (1.3) a konečně „*Idea samostatného československého státu*“ (1.4). Druhá část práce je pak věnována československým legiím, příčinám jejich vzniku, poté stručně legiím v Rusku, ve Francii a Itálii (str. 20-26), čemuž je přiřazen popis návratu legií z Ruska a stručnému shrnutí významu legií, který je završen sedmi řádky, kde jsou zmíněni „*rodáci z Nového Města nad Metují*“ (str. 28–29).

Následná kapitola nazvaná „*Nové Město nad Metují*“ (str. 30 a násl.) je uvozena krátkým historicko-turistickým popisem města (str. 30–31).

A konečně od strany 31 je text věnován hlavnímu tématu, tj. období první světové války.

Zde (str. 31) poprvé – a nemýlím-li se i naposledy v celé práci – autor uvádí, že novoměstští vojáci se zúčastnili válečného konfliktu „*...jak na straně československých legií, tak i v rakousko-uherské armádě*“, přičemž dále již k vojákům, kteří bojovali „za císaře pána“, v podstatě nepřihlíží.

Na úvodní stručný historický přehled bezprostředně navazuje podkapitola 3.1. věnovaná památníkům první světové války ve městě, přičemž již v úvodu této části autor uvádí bez jakéhokoli odkazu poměrně zásadní údaj, že „*Během první světové války padlo nebo je pohřšováno 156 osob...*“ (str. 31 – zvýraznil ZZ) z Nového Města nad Metují a jeho částí.

V tomto případě se pravděpodobně jedná o autorův součet jmen obětí uvedených na pomníku ve městě a pamětních deskách v Krčíně, Spech a Vrchovinách.

V žádném případě nechci autora hnidopišsky poučovat v elementární aritmetice, nicméně i historie je v určitých etapách své práce vědou exaktní, a není-li, jsou z nepřesných čísel či faktů vyvozovány nepřesné či zkreslené závěry.

Na památníku v Novém Městě nad Metují identifikuje autor 88 jmen (viz tabulka 1 na str. 32-36) na pamětních deskách v Krčíně 45 jmen (str. 38-39), ve Spech 17 (str. 39) a Vrchovinách 9 jmen (str. 40), což je podle mých chabnoucích znalostí 159 osob.

O ne příliš precizní práci autorově svědčí také např. fakt, že z pamětní desky Spech (viz foto č. 6) z celkového počtu 18 uvedených jmen přepisuje pouze 17 a z nějakého důvodu vynechává Václava Housera (srv. str. 39). Podobně u památníku v Novém Městě nad Metují např. chybně uvádí Františka SAMKA místo Františka Václavíka (srv. str. 36) či FALKUS místo Faltus (str. 33). K jeho cti je třeba uvést, že naopak napravuje některé nepřesnosti ve psaní jmen na pomníku – např. DAŠEK místo Dášek (str. 33), Boh. SVĚTLÍK (Jan) místo Boj. Světlík (str. 35) či dvakrát správně ŠPRYŇAR místo Šprynar (str. 35). Odkud čerpá prameny k zařazení Jana Doležala, syna stejnojmenného Jana Doležala (str. 33), bohužel autor neuvádí.

Po kratičké pasáži věnované pamětní desce generála Klapálka na budově novoměstského nádraží (str. 40 a 41) se autor pokouší v tab. 2 a grafu č. 1 vyčíslit velikost ztrát z celkového počtu obyvatel města. Ponechme stranou, že zde uvádí 87 padlých z Nového Města (oproti 88 uvedeným v tabulce č. 1 na str. 32–36), či 43 v Krčíně oproti 45 na str. 38–39 a 18 ve Spech oproti jím uvedených 17 na str. 39. Možná by bylo výmluvnější vedle absolutních čísel ztrát uvést i podíl padlých a nezvěstných na celkové populaci města (NMnM - 2,47%, Krčín - 2,24%, Vrchoviny - 1,43% a Spy - 5,17 %).

Kdyby se autor nad těmito čísly zamyslel, kdyby např. zvážil ztráty z hlediska mužské části obyvatel města, případně je konkretizoval vůči generační vrstvě „mladých“ mužů (v nejplodnějších rocích jejich života-zde nemyslím pouze sexuální či reprodukční potenci těchto mužů), mohl by lépe a podrobněji zvážit a docenit jejich význam a dopad do demografických a možná i sociálních a hospodářsko-ekonomických struktur města a přičleněných obcí.

Velmi diskutabilní je pro mne autorova úvaha na str. 42 a graf 3 tamtéž.

Autor zde přejímá (byť s příslušným odkazem) jinde publikovaný údaj o počtu 300 mužů z Krčína, kteří nastoupili vojenskou službu, což mělo představovat asi 17 procent obyvatel obce (srv. tab. 2 na str. 41 údaj, kde pro Krčín uváděno v r. 1913 celkem 1725 obyvatel).

Tento procentní podíl odvedenců autor automaticky přenáší i na další části Nového Města a odvozuje z nich počty odvedenců, přičemž tuto analogii neopírá o žádné (publikované) údaje např. z jiných měst. Na základě prostého matematického propočtu pak stanovuje počty odvedenců z Nového Města na 600 mužů, ve Vrchovinách 107 a ve Spech na 60 mužů, celkem tedy (včetně Krčína) cca 1067 mužů.

Již na tomto místě jako oponent uvádím, že tyto propočty v žádném případě neodpovídají autorovým údajům v tabulce 5 na str. 62 a 63 zpracované s odvoláním na „seznamy odvedených vojáků-branců“ z fondů SOkA Náchod, které uvádějí pouze 274 mužů, tedy cca 1/4 výše uvedeného propočtu.

Od str. 43 následují poněkud neorganicky pasáže týkající se čtyř nejznámějších (?) novoměstských rodáků v první světové válce – Aloise Rocmana, Františka Fišera, Karla Klapálka a Jaroslava Lichého. Kromě již jinde publikovaných poznatků nepřináší tyto pasáže v podstatě nic nového, byť by mohly být velmi zajímavé např. fotografie či edice deníku Aloise Rocmana.

Hned za medailony výše uvedených osobností je zařazena podkapitola 4.5 „*Identifikace mužů Jednoty Čsl. obce legionářské z Nového Města n. Met. z let 1918–1948*“ (str. 54 a násl.) Na vlastním table jsou fotografie a jména 60 mužů, které následně autor identifikuje v tab. 3 na str. 55–61.

Jak správně uvádí, jsou na tablo zařazeni přeživší legionáři, kteří se po válce do Nového Města nad Metují vrátili, nebo sem z nějakého důvodu později přišli. K této úvaze přiřazuje i fotografii č. 13 na str. 57, která bohužel není datována, ani jinak identifikována – ze 36 mužů je jmenováno pouze 6,

proto její způsob využití a význam pro práci je poněkud diskutabilní. Také proč tyto dva prameny (tablo a fotografii) a tabulku č. 3 zařazuje autor právě sem, je poněkud nejasné.

Např. také proto, že za touto tabulkou legionářů-členů Čsl. obce legionářské z let 1918–1948 následuje tab. 4 (str. 58 a násl.), která je označena jako „*Legionáři rodáci*“. V ní je uvedeno 76 mužů, z toho 48 z Nového Města n. M., 12 z Krčína, 13 z Vrchovin a 6 ze Spů.

Zdroj této tabulky je oponentovi neznámý. Někteří muži zde zařazení jsou uvedeni jako oběti 1. světové války na pomníku v Novém Městě n. M. (srv. tabulku č. 1), jiní ne. Stejně tak nejasná je vazba na tablo na str. 54 a z něho vytvořenou tabulku č. 3.

K tabulce č.4 je přiřazen graf č. 4 (str. 61), kde autor vyjadřuje poměrné zastoupení novoměstských vojáků v jednotlivých legiích. Na rozdíl od tabulky č. 4, kde je uvedeno 76 mužů, v grafu pracuje z nějakého důvodu s množinou 81 mužů legionářů, z nichž 59 sloužilo v legiích v Rusku, 13 v Itálii, 7 ve Francii a 2 jsou označeni jako „*ostatní*“.

Podobně problematický je graf 5, kde z 81 mužů (výhradu viz výše - vložil ZZ) uvádí 74 mužů, kteří se vrátili (myšleno zřejmě do Nového Města n. M.), 2 zůstali nezvěstní, 3 padli, 1 (Josef Dusil) byl popraven a 1 (Josef Žabka) dezertoval. Proč jsou z padlých a nezvěstných na pomníku věnovaném těmto obětem války pouze Karel Breyl a František Rejzek zůstává nevysvětleno.

Za určitých okolností (při věrohodnost počtů osob) by byly zajímavé údaje grafu č. 6 na str. 62 o tom, že z celkového počtu 81 (? - viz pozn. výše ZZ) legionářů přibližně polovina mužů (39) po návratu z války v Novém Městě n. M. zůstala, naopak více než třetina (29) bývalých legionářů válce město opustila a naopak 13 se do města přistěhovalo odjinud.

Bohužel neznáme datum, ke kterému jsou data vztažena, tedy např. dokdy je posuzováno, že dotyčný v místě zůstal, odstěhoval se či naopak přistěhoval, resp. jaké důvody k sledovaným pohybům tohoto kterého muže vedly. Nicméně přesto je naznačená poměrně velmi vysoká migrace v letech po válce zajímavým faktorem, který by jistě stál za další podrobnější průzkum a zhodnocení.

Teprve téměř na konci své práce zařazuje autor v tab. 5 na str. 62 a 63 s odvoláním na „*Seznamy odvedených vojáků-branců*“ z fondů SOkA Náchod počty odvedených ve čtyřech termínech v letech 1915 až 1917, takže evidentně chybí seznamy odvedenců z počátku války, resp. z r. 1914 a téměř celého roku 1915. Tyto seznamy odvedenců, kteří narukovali nebo byli odvedeni v termínech 16. 11. 1915, 21. 1. 1916, 10. 3. 1917 a 15. 3. 1917, v kopiích zařazuje jako fotografii č. 31 až 36.

V seznamech a v citované tabulce je uvedeno celkem 121 mužů odvedených z Nového Města n. M. a 153 z přidružených městských částí, tedy celkem 274 mužů, což představuje přibližně čtvrtinu (25,68%) počtu odvedenců uváděných na str. 42 své práce, kde autor propočítává cca 1067 odvedenců. „Chybějící“ přibližně ¾ odvedených mužů nekomentuje.

Ze 274 mužů uvedených jmenovitě v citovaných seznamech ale autor v následující tabulce č. 6 pak identifikuje podrobněji pouze 24, a to 9 z 89 mužů (25 z města a 64 z místních částí) odvedených v termínu 16. 11. 1915, 14 ze 77 a 68 odvedených 21. 1. 1916 a jednoho odvedence 15. 3. 1917 z uvedených 12 a 13 mužů. Z odvedených v termínu 10. března (7 a 8 mužů) neidentifikuje žádného.

Tato skupina představuje z celkového počtu „registrovaných“ odvedenců přibližně jednu desetinu, z počtu „propočtených“ mobilizovaných mužů pouhých 2,25 %.

Učinit z takového vyhodnocení závěr, že se „z těchto seznamů odvedených... dozvídáme o osudu části novoměstských občanů...“ (str. 69), je přinejmenším generalizující. Podobně tvrzení údajně vyplývající z tabulky 6, že z uvedených 24 „...10 občanů se z války vrátilo a padlo nebo bylo nezvěstných 14 občanů“ (str. 69), navozuje předčasný dojem, že ztráty byly více než poloviční (58,3 %).

Tomu odporují i údaje o cca 160 padlých a nezvěstných uvedených na pomnících a pamětních deskách v celém městě z celkového počtu (propočtených) cca 1067 mobilizovaných, což by naznačovalo cca patnáctiprocentní ztráty.

Znovu to podtrhuje význam přesnější identifikace, doplnění i verifikace zjištěných a uváděných údajů.

Uvádím zde zveřejněná data v nadstandardním rozsahu pouze proto, abych dokumentoval nejen vnitřní neshody a rozpory, či drobné omyly, ale zejména proto, abych zvýraznil – podle mého názoru – metodickou neujasněnost (bezradnost ?) autorova zpracování zvoleného tématu.

Měl bych za logické, kdyby se nejprve pokusil s maximální přesností a úplností stanovit okruh osob, které byly z Nového Města nad Metují a jeho částí během války mobilizovány.

Poté by podle mého názoru bylo vhodné pokusit se odlišit vojáky, kteří sloužili v rakousko-uherské armádě a kteří přešli do československých legií.

A konečně na základě různých zdrojů (archivních pramenů, jmen na existujících pomnících apod.) identifikovat muže, kteří se z válečných polí nevrátili.

Teprve na základě těchto údajů by poté autor mohl poměrně velmi přesně stanovit nejrůznější dopady válečných událostí pro konkrétní lokalitu Nového Města nad Metují, čímž by alespoň částečně naplnil zvolené téma své bakalářské práce.

Mohl by tak podle mého názoru učinit např. na úkor kapitoly 5. (Dnešní vzpomínkové akce na str. 65-68), která je z hlediska zaměření a cíle předložené práce v podstatě irrelevantní a její zařazení do práce s daným cílem zůstává pro mne více než diskutabilní.

Závěrem si dovoluji polemizovat s některými autorovými shrnujícími tezemi (str. 69–71).

Konstatování, že je „*Nutno zdůraznit, že informace získané z různých odborných zdrojů se leckdy lišily, a je tedy nasnadě ověřovat jejich pravdivost*“ (str. 69), je jistě záslužné, nicméně toto (tj. ověření pravdivosti zdrojů) bych od autora v práci očekával.

Že „*například v některých případech nesouhlasila jména na tablu ČsOL se jmény v databízi VÚA...*“ (str. 69) je možné a pravděpodobné, nicméně i zde bych očekával, že autor na tyto rozdíly konkrétně upozorní, případně je vysvětlí a uvede na správnou míru.

Naopak poněkud zvláště působí autorovo jakoby překvapení nad tím, že „*Na pamětních deskách obětem a seznamech odvedených branců-vojáků došlo ke shodě několika (zvýraznil ZZ) jmen*“ (str. 69). Myslí, že i to, aby k podobné shodě „došlo“, případně aby „došlo“ k odstranění neshod, by mohlo, či spíše mělo být jedním z cílů a výsledků obdobné práce.

Pro celkový význam studie je podle mého přesvědčení navýsost škoda (a celou práci to do značné míry devalvuje), že autor nemohl (?) vzhledem k probíhající revizi fondu VÚA a jeho stěhování nahlédnout a využít „*plukovní matriku 18. pěšího pluku z Hradce Králové*“. Je dobré, že si nutnost doplnění tohoto zdroje alespoň uvědomuje. Podobně záslužný je alespoň vyjádřený stesk nad skutečností, že „*z důvodu částečně zpracované databáze VÚA v Praze nebylo možné dohledat informace ke všem padlým*“ (str. 69).

O tom, nakolik by vytěžení těchto zdrojů přispělo k řešení naznačených problémům předložené práce, může oponent v této fázi pouze spekulovat.

Jistým pozitivním náznakem či příslibem naopak je, že autor např. část osob uvedených na pomníku padlých na „*náměstí republiky*“ (str.69) (pravděpodobně spíše „*náměstí Republiky*“ – pozn. ZZ) v Novém Městě nad Metují údajně identifikoval a doplnil z městské kroniky (str. 69). Bohužel, odkaz na použitou kroniku v práci studenta třetího ročníku bakalářského stupně studia na vysoké škole také nenacházím.

Závěr:

Vzhledem k výše naznačeným výhradám i kvalitě prezentovaných výsledků mohu předloženou práci hodnotit maximálně známkou **Dobře (3)**.

V Hradci Králové dne 27. ledna 2015

Zpracoval: PhDr. Zdeněk Zahradník